అంబా స్తవం - బ్రహ్మశ్రీ సదాశివన్ కృత రత్నఖచిత రచన(ప్రతిపదార్థ, తాత్పర్య, విశేషాలతో)

వన్దేఽహం తేఽనన్తే సుపదార -

విన్దే విన్దే శన్తే నిజసుఖ -

కన్దేఽమన్దే స్పన్దే శుభకరి

బహుదయహృదయయుతే |

మాయేఽమేయే లీయే పురహర -

జాయేఽజేయే జ్ఞేయే నను భవ -

ధీయే ధ్యేయేఽభ్యేయే నిరుపమ -

పదే హృది మృదితామృతే ॥

ప్రతిపదార్థము:

- **అనంతే: అంతులేనిదానా (సమస్త లోకాలకూ ఆధారభూతమైనది).**
- **సుపదారవిందే: మంచి పాదపద్మాలు కలిగినదానా.**
- **విందే: (నిన్ను) పొందగోరిన దానా.**
- **విందే: (మోక్షానందాన్ని) పొందిన దానా.**
- **శాంతే: శాంతస్వరూపిణీ.**
- **నిజసుఖకందే: నిజమైన ఆనందానికి మూలమైనదానా.**
- **అమందే స్పందే: చలనం లేని స్థితిలోనూ శక్తి రూపంలో ఉండేదానా.**
- **శుభకరి: శుభాలు కలిగించేదానా.**
- **బహుదయహృదయయుతే: ఎంతో దయ కలిగిన మనస్సు కలదానా.**
- **మాయే: మాయాశక్తి స్వరూపిణీ.**
- **అమేయే: కొలవడానికి వీలు కానిదానా.**
- **లీయే: జగత్తు లయానికి కారణమైనదానా.**
- **పురహరజాయే: పురహరుని (శివుని) భార్యవైన దానా.**
- **అజేయే: ఎవరికీ జయించ సాధ్యం కానిదానా.**
- **జ్ఞేయే: తెలుసుకోదగిన దానా.**
- **భవదీయే: భక్తులైన వారి సొత్తు అయినదానా.**
- **ధ్యేయే: ధ్యానించదగిన దానా.**
- **అభ్యేయే: దేనితోనూ సరిపోలని దానా.**
- **నిరుపమపదే: సాటిలేని పదవిని పొందినదానా.**
- **హృది మృదితామృతే: హృదయంలో అమృతాన్ని కలిగించేదానా.**

- వందేఽహం తే: నీకు నమస్కరిస్తున్నాను.

తాత్పర్యము:

అంతులేనిదానా, అందమైన పాదపద్మాలు కలిగినదానా, శాంతస్వరూపిణీ, నిజమైన ఆనందానికి మూలమైనదానా, శుభాలను కలిగించేదానా, అపారమైన దయగల హృదయం కలిగినదానా, మాయాస్వరూపిణీ, కొలవడానికి వీలుకానిదానా, ప్రళయానికి కారణమైనదానా, పరమశివుని అర్ధాంగి అయిన దానా, ఎవరికీ జయించ సాధ్యం కానిదానా, తెలుసుకోవలసిన దానా, భక్తులకు సొత్తైనదానా, ధ్యానించదగినదానా, సాటిలేని పదవిని పొందినదానా, నా హృదయంలో అమృతాన్ని కలిగించేదానా! అటువంటి నీకు నమస్కరిస్తున్నాను.

విశేషాలు:

ఈ శ్లోకంలో అమ్మవారి అనంతత్వం మరియు ఆమె భక్తులపై చూపే అపారమైన దయ ప్రధానంగా చెప్పబడింది. ఆమె సృష్టి, స్థితి, లయాలకు కారణమైన శక్తి స్వరూపం అని, మోక్షాన్ని, ఆనందాన్ని ప్రసాదించే శక్తి ఆమెకే ఉందని కవి వివరిస్తున్నారు. ఈ చరణంలో పదాంతప్రాసను, శబ్దానుప్రాసను విరివిగా ఉపయోగించారు.

రున్ధే హతనతబన్ధే మమ హృదయంతే స్మితజితకుందే

అమలతరరూపేఽపాపే దీపే భవకూపే పతితం వ్యథితం

దేవి సముద్ధర కరుణాజలరాశే సురుచిరవేషే |

ప్రతిపదార్థము:

- హతనతబన్ధే: కష్టాలలో చిక్కుకున్నవారి బంధాలను తొలగించేదానా.
- మమ హృదయం తే రున్ధే: నా హృదయాన్ని నీ ప్రేమతో బంధిస్తున్నావు.
- స్మితజితకుందే: నీ చిరునవ్వు మల్లెపూవును మించింది.
- అమలతరరూపే: అత్యంత నిర్మలమైన రూపం కలిగినదానా.
- అపాపే: పాపాలు లేనిదానా.
- దీపే: జ్ఞానాన్ని ఇచ్చే జ్యోతివి.
- కరుణాజలరాశే: కరుణకు సముద్రం లాంటిదానా.
- సురుచిరవేషే: అత్యంత అందమైన అలంకరణలు కలిగినదానా.
- దేవి: దేవి.

- భవకూపే: సంసారం అనే లోతైన బావిలో.
- పతితం: పడిపోయిన.
- వ్యథితం: బాధపడుతున్న.
- సముద్ధర: ఉద్ధరించు.

తాత్పర్యము:

కష్టాల్లో చిక్కుకున్నవారి బంధాలను తొలగించే తల్లి, మల్లెపూవును మించిన చిరునవ్వు కలదానా, అత్యంత నిర్మలమైన, పాపాలు లేని రూపం కలదానా, జ్ఞాన జ్యోతివి, కరుణా సముద్రానివి, అత్యంత సుందరమైన రూపం కలదానా! దేవి, సంసారం అనే లోతైన బావిలో పడిపోయి బాధపడుతున్న నన్ను ఉద్ధరించు.

విశేషాలు:

ఈ శ్లోకంలో భక్తుడు అమ్మవారిని తనను సంసార బంధాల నుండి విముక్తురాలిని చేయమని ప్రార్థిస్తున్నాడు. కష్టాలలో ఉన్నవారికి ఆమె ఎలా సహాయపడుతుందో, ఆమె రూపం ఎంత పవిత్రమైనదో వర్ణించారు. ఆమె కరుణను సముద్రంతో పోల్చడం ద్వారా ఆమె దయ యొక్క అపారత్వాన్ని తెలిపారు.

ధీరే వీరే శూరే సదమృత -

ధారే తారేఽసారే బత భవ -

కారాగారే ఘోరే నిపతిత -

మవ శిశుమతులబలే ।

అంబాలంబె లంబోదరపరి -

పాలే బాలే కాలే ఖలుజగ -

దీశే ధీశేఽనీశే హృది శివ -

మనుమనుదినమమలే ॥

ప్రతిపదార్థము:

- ధీరే: ధైర్యం కలదానా.
- వీరే: వీరత్వం కలదానా.

- శూరే: శూరత్వం కలదానా.
- సదమృతధారే: ఎల్లప్పుడూ అమృతాన్ని వర్షించేదానా.
- తారే: తరింపజేసేదానా.
- అసారే: సారము లేని.
- భవకారాగారే: సంసారం అనే చెరసాలలో.
- ఘోరే: భయంకరమైన.
- నిపతితం: పడిపోయిన.
- అవ శిశుం: ఈ శిశువును (నన్ను) కాపాడు.
- అతులాబలే: సాటిలేని బలం కలదానా.
- అంబాలంబె: అమ్మా, ఆశ్రయం ఇచ్చేదానా.
- లంబోదరపరిపాలే: లంబోదరుడిని (గణపతిని) రక్షించేదానా.
- బాలే: బాల స్వరూపిణీ.
- కాలే: కాల స్వరూపిణీ.
- ఖలు జగదీశే: లోకాలన్నిటికీ నిజమైన ఈశ్వరివి.
- ధీశే: జ్ఞానానికి అధిపతి.
- అనీశే: ఎవరికీ లోబడనిదానా.
- అమలే: నిర్మలమైనదానా.
- హృది శివం మనుమనుదినం: ప్రతిరోజు హృదయంలో శివ మంత్రాన్ని జపిస్తుంటాను.

తాత్పర్యము:

ధైర్యశాలిని, వీరత్వం, శూరత్వం కలదానా, ఎల్లప్పుడూ అమృతాన్ని వర్షించేదానా, భయంకరమైన, సారము లేని సంసారం అనే చెరసాలలో పడిపోయిన ఈ శిశువును (నన్ను) నీ సాటిలేని బలంతో కాపాడు. అమ్మా, ఆశ్రయం ఇచ్చేదానా, గణపతిని పాలించేదానా, బాల స్వరూపిణీ, కాల స్వరూపిణీ, ఈ లోకాలన్నిటికీ ఈశ్వరివి, జ్ఞానానికి అధిపతివి, ఎవరికీ లోబడని నిర్మలమైన దానా! ప్రతిరోజు నా హృదయంలో శివనామాన్ని జపిస్తూ ఉంటాను.

విశేషాలు:

ఇక్కడ కవి తనను ఒక చిన్న బిడ్డగా భావించుకుంటూ, అమ్మవారిని అపారమైన బలమున్న తల్లిగా వర్ణించారు. సంసారాన్ని 'కారాగారం' తో పోల్చి, దాని నుంచి విముక్తిని కోరారు. అమ్మవారు గణపతిని కూడా పాలించే మహోన్నత శక్తి అని ఈ చరణంలో చెప్పబడింది.

శిష్టహితైషిణి దుష్టవినాశిని

కష్టవిభేదిని దృష్టివినోదిని

సఙ్కటకణ్టకభిన్దనకుశలకలే సకలే సబలే

శ్రద్ధాబద్ధే న్యస్తాభయహస్తే సురగణవినుతే

ప్రతిపదార్థము:

- శిష్టహితైషిణి: మంచివారికి మేలు కోరేదానా.
- దుష్టవినాశిని: దుష్టులను నాశనం చేసేదానా.
- కష్టవిభేదిని: కష్టాలను తొలగించేదానా.
- దృష్టివినోదిని: భక్తుల దృష్టికి సంతోషాన్ని కలిగించేదానా.
- సఙ్కటకణ్టకభిన్దనకుశలకలే: కష్టాలు అనే ముళ్ళను పగలగొట్టడంలో నేర్పుగల కళాకారిణి.
- సకలే: సర్వశక్తివంతురాలివి.
- సబలే: బలవంతురాలివి.
- శ్రద్ధాబద్ధే: శ్రద్ధ కలిగినవారిచే బంధించబడేదానా.
- న్యస్తాభయహస్తే: అభయాన్ని ఇచ్చే హస్తం కలిగినదానా.
- సురగణవినుతే: దేవతలచే స్తుతించబడేదానా.

తాత్పర్యము:

సజ్జనులకు మేలును కోరేదానా, దుష్టులను నాశనం చేసేదానా, కష్టాలను తొలగించేదానా, భక్తుల దృష్టికి సంతోషాన్ని కలిగించేదానా, సంకటాలు అనే ముళ్ళను నశింపజేయడంలో నిపుణురాలివి, సకలశక్తి సంపన్నురాలివి, బలం కలదానా, శ్రద్ధతో కూడిన భక్తులచే బంధించబడేదానా, అభయాన్ని ప్రసాదించే హస్తం కలదానా, దేవతలచే స్తుతించబడేదానా! అటువంటి నీకు నమస్కారాలు.

విశేషాలు:

ఈ శ్లోకంలో అమ్మవారి దైవత్వ లక్షణాలు మరియు ఆమె భక్తులను ఎలా రక్షిస్తుందో వివరించబడింది. ఆమె సజ్జనులను రక్షించి, దుష్టులను శిక్షించి, కష్టాలను తొలగిస్తుంది. ఆమెను 'సంకటాలను నశింపజేసే కళాకారిణి'గా వర్ణించడం ఈ చరణంలోని ప్రత్యేకత.

శ్రేష్ఠే ప్రేష్ఠే జ్యేష్ఠే హిమగిరి -

పుష్టే జుష్టే తిష్ఠే శివపరి -

నిష్ఠే స్పష్టే హృష్టే మమ హృది

మునిజననుతిముదితే |

ఆద్యే వేద్యే వైద్యే త్రిజగతి

రామే వామే శ్యామే కురు కరు -

ణాంతే దాంతే శాంతే భయహర -

భగవతి సతి శివదే ||

ప్రతిపదార్థము:

- **శ్రేష్ఠే: అత్యుత్తమురాలివి.**
- **ప్రేష్ఠే: అత్యంత ప్రియమైనదానా.**
- **జ్యేష్ఠే: పెద్దదానా (సృష్టి కంటే ముందు ఉన్నదానా).**
- **హిమగిరిపుష్టే: హిమగిరిచే పోషించబడినదానా.**
- **జుష్టే: సేవించబడేదానా.**
- **తిష్ఠే: నాలో నిలిచి ఉండేదానా.**
- **శివపరినిష్ఠే: శివునిపై అత్యంత నిష్ఠ కలిగినదానా.**
- **స్పష్టే: స్పష్టంగా కనబడేదానా.**
- **హృష్టే: సంతోషంగా ఉండేదానా.**

- మమ హృది: నా హృదయంలో.
- మునిజననుతిముదితే: మునులచే స్తుతించబడి సంతోషించేదానా.
- ఆద్యే: ఆద్య స్వరూపిణీ.
- వేద్యే: తెలుసుకోవలసిన దానా.
- వైద్యే: రోగాలను నయం చేసేదానా.
- త్రిజగతి: మూడు లోకాల్లో.
- రామే: అందమైనదానా.
- వామే: ఎడమ వైపున ఉండేదానా (శివుని వామాంగి).
- శ్యామే: శ్యామల వర్ణం కలదానా.
- కురు కరుణాంతే: దయను చూపించు.
- దాంతే: ఇంద్రియాలను జయించినదానా.
- శాంతే: శాంత స్వరూపిణీ.
- భయహరభగవతి: భయాలను పోగొట్టే భగవతివి.
- సతి: సతి స్వరూపిణీ.
- శివదే: శుభాన్ని ప్రసాదించేదానా.

తాత్పర్యము:

అత్యుత్తమురాలివి, అత్యంత ప్రియమైనదానా, సృష్టికి ముందు ఉన్నదానా, హిమగిరిచే పోషించబడినదానా, అందరిచే సేవించబడేదానా, శివునిపై నిష్ఠ కలిగినదానా, స్పష్టంగా కనబడేదానా, సంతోషంగా ఉండేదానా, మునులచే స్తుతించబడి ఆనందించేదానా! మూడు లోకాలలో ఆది స్వరూపిణీ, తెలుసుకోవలసినదానా, రోగాలను నయం చేసేదానా, సుందరరూపిణివి, శివుని వామాంగివి, శ్యామలవర్ణం కలదానా, దయను ప్రసాదించు. ఇంద్రియాలను జయించినదానా, శాంత స్వరూపిణీ, భయాలను తొలగించే భగవతివి, సతి స్వరూపిణీ, శుభాలను ఇచ్చేదానా!

విశేషాలు:

ఈ చివరి శ్లోకంలో అమ్మవారి అన్ని రూపాలనూ కవి ప్రస్తావించారు. ఆమె ఆదిశక్తి, శివుని వామాంగి, హిమగిరి కుమార్తె, అందమైనది, శాంత స్వరూపిణి అని వర్ణించారు. ఆమెను కేవలం భయాన్ని పోగొట్టే దేవతగానే కాక, రోగాలను నయం చేసే వైద్యురాలిగా కూడా అభివర్ణించారు. ఇది అమ్మవారి సర్వవ్యాపకత్వానికి ప్రతీక.